

Els límits de l'orgull

Inici / La col·lecció / Quadern N°238 / Els límits de l'orgull

Temps de lectura: 4 minuts

JORDI GRAUPERA

«El seny és, en molt, la primera condició per a la felicitat. I no convé captenir-se amb impietat amb els déus, perquè els orgullosos paguen les seves paraules arrogants amb malastres infinits i només amb la vellesa aprenen a ésser assenyats.»

Aquestes són les darreres frases d'*Antígona* de Sòfocles. Les diu el cor de ciutadans il·lustres, que expressa la moral de l'obra. Som al final: Creont, el tirà, ho ha perdut tot —menys el tron. Va sacrificar el seu fill gran als déus per guanyar la guerra i, en la victòria, no va saber ser més fort que el seu orgull. Per això va prohibir enterrar el cadàver del seu nebot Polinices, responsable d'haver provocat la guerra contra la seva pròpia ciutat amb un exèrcit estranger.

Detall d'*El jardí de les delícies* de Hieronymus Bosch.

Antígona, germana de Polinices, desobeeix Creont i mig n'enterra el cos. Estén la terra sobre la carn en nom de les lleis ancestrals i divines, que exigeixen enterrar tots els morts, també els dels enemics. I també en nom de l'amor de germana. En aquesta llei divina contra la llei civil, i en l'amor familiar contra la crueltat de la venjança política, hi ha els models de desobediència que han travessat els segles i que avui distingim quan diem que Antígona representa la consciència contra l'Estat. Per Creont, però, l'orgull de saber-se desobeït passa per davant de tot. Tot just coronat, no pot permetre's el luxe de la dissensió. Abans l'autoritat que la veritat.

Quan l'altre fill de Creont, promès d'Antígona, ofereix raons al seu pare per autoritzar l'enterrament del mort, com mana el costum, com manen els déus, i com mana la saviesa irracional del poble, el seu rei i pare li respon no pas qüestionant-li el fons dels motius, sinó la seva lleialtat: m'estàs traint, fill; estàs atrapat per una dona. Quan el fill fa saber al pare que el poble està d'acord amb Antígona i no amb ell, tampoc la raó democràtica el fa moure's ni un pam. És just en aquest moment que Creont passa de ser rei a ser un tirà. És el poble que m'ha de servir i obeir, i no a la inversa, diu. El principi democràtic sosté que les decisions col·lectives acaben sent millors que les del líder aïllat justament perquè, si l'orgull el captura, també captura amb ell la justícia.

Tampoc Tirèsies, l'endeví, fa canviar Creont de parer. I a ell tampoc li respon amb raons, sinó que també li qüestiona la lleialtat: li diu que és un endeví comprat pels seus enemics. L'orgull del tirà sempre acaba en paranoia. Si respon a tota crítica amb una demanda de lleialtat, el resultat és que ningú no té cap incentiu per ser sincer. Les úniques alternatives són la submissió absoluta o la traïció. Tot tirà ho sap, això, i per aquest motiu qualsevol desacord el percep com la llavor de la conspiració contra ell. Amb el temps, fins i tot la submissió perfecta és sospitosa d'amagar una conxorxa per depositar-lo. Al cap del camí, l'única alternativa real és defenestrar-lo. És en una profecia autocomplerta. Creont, com tots els tirans, confon el perímetre del seu orgull amb el perímetre del seu poder, i fa que qualsevol esquerda en el primer erosioni el segon.

Al principi de l'obra, Antígona és una adolescent amb consciència, sola contra el món —com és sovint el naixement de tota consciència, política o moral. I, al final, és Creont qui està sol contra el món, un tirà a qui l'orgull —la supèrbia, en realitat— li ha substituït la consciència.

A l'últim moment, una amenaça ominosa de Tirèsies, que és un endeví que mai s'equivoca, el fa recular. Però ja és massa tard. Antígona s'ha suïcidat. El seu propi fill intenta matar-lo i quan veu que no pot, també se suïcida. La seva dona, quan s'assabenta de la notícia, també es treu la vida. És al final d'aquest vertiginós dia que el cor de ciutadans savis li diu a Creont, i a l'audiència, que la saviesa és la part més important de la felicitat, i que l'orgullós paga en dolor el seu orgull, gram a gram.

Tota cultura alerta en els seus textos clàssics contra dos mals: l'eròtica i la supèrbia. El mateix cor de Sòfocles, unes pàgines enrere, canta que qui és posseït per l'amor, embogeix. En realitat, les dues forces substitueixen el judici, el temperament, i fins i tot la consciència, que és l'espai reflexiu que et permet reconciliar-te amb tu mateix i amb les raons contradictòries que tens per fer i no fer cada cosa. El desig et domina com un imperatiu, després de les raons. Aquesta és la seva funció, de fet. Que les raons s'allunyin com un eco, i en quedi només la força per posseir —o per ser posseït. L'orgull, en canvi, és profilàctic, ve abans de les raons: una jerarquia del que val més o menys segons si se sotmet o no a tu.

Fa quatre anys vaig escriure *La supèrbia* contra els que pretenen domesticar els caràcters forts. Ara afegeixo que els caràcters forts són els que saben defensar un matís, entre la submissió del desig i l'autoritat del poder. Als ulls de l'audiència d'Atenes, que es mira Creont i l'estesa de cadàvers del final, és on hi creix la vida. ¿Quins plecs dels seus caràcters havien de purificar, els atenencs que anaven al teatre per acomplir amb un ritual religiós? ¿Distingir entre els mals infinits de l'orgull de Creont i els amors que val la pena defensar contra tot i tothom, encara que et costi la vida, com a Antígona? És impossible de saber on és la frontera exacta entre totes dues tossaderies, perquè tot el que fem és travessat per la incertesa i perquè a tota acció que importi li cal un salt de fe. Però hi ha una impuresa que Sòfocles vol sacrificar a l'altar dels déus: és una forma d'obsessió sense fruit, que no té a veure amb la veritat de les coses ni amb l'amor, sinó amb una feblesa. La de la gent que es pensa que afirmant una vegada i una altra els límits del seu orgull està construint alguna cosa perdurable, quan només està establint els límits de la seva insignificança.

Comparteix a Whatsapp

Vols rebre els articles al teu correu electrònic?

Jordi Graupera

Jordi Graupera (Barcelona, 1981) és doctor en filosofia per la New School for Social Research de Nova York. Ha treballat de professor i investigador de pensament polític, antropologia i relacions internacionals a diverses universitats nord-americanes, com ara la Universitat de Nova York i la Universitat de Princeton. La seva recerca [...]

LLEGIR MÉS